



*Bulletin european*

Anul V, N.53

Februarie 1979

# Noi Tracii

Fondator: Prof.Dr.Iosif Constantin Dragan

## URME DE AȘEZĂRI STRĂVECHI ȘI VECHI LA SILAGIU ȘI BUZIAS

Versanții din cursul superior și mijlociu ai pâraielor Valea Salcei, Pârpota, Făglimac, Valea Secerii și Valea Silagiului - cei cu expunere estică, sudică și vestică - cu obârșia sub vârful dealului Silagiu (326 m), din teritoriul localităților Silagiu și Buzias, adăpostesc urme materiale care atestă existența continuă, în aceste locuri, a unor așezări umane străvechi și vechi, descoperiri făcute în anul 1978 prin cercetări de suprafață.

Cele câteva dovezi arheologice, unelte din silex, găsite, până în prezent, pe malul drept din cursul superior al pâraului Pârpota și în prundișul din cursul mijlociu al pâraului Silagiu în dreptul unor așezări străvechi și vechi suprapuse, de sub vatra Silagiului care vor fi menționate mai jos, atestă prezența omului în aceste locuri din cele mai vechi timpuri, din paleoliticul superior (40.000 - 10.000 î.e.n.).

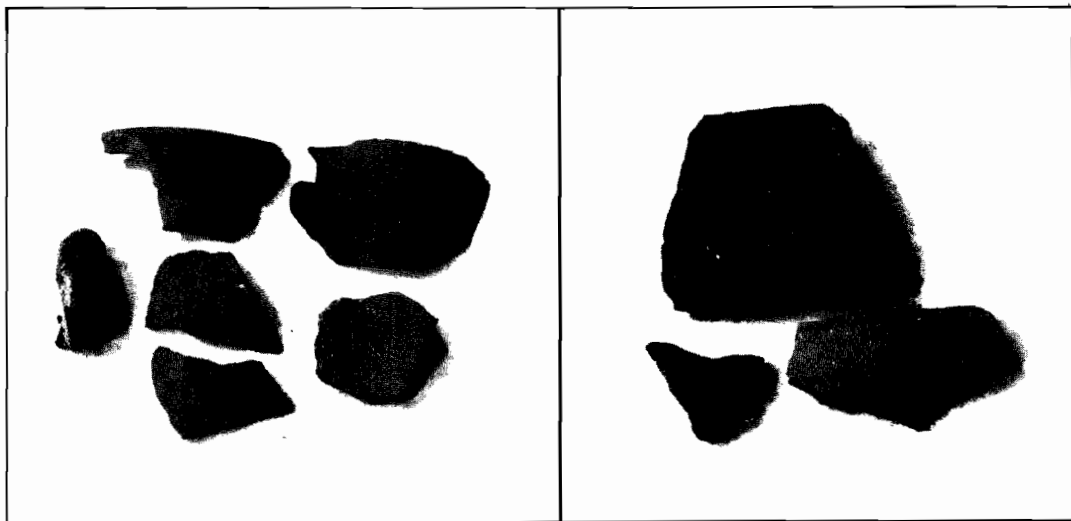
Pârâul Valea Secerii în cursul superior, versantul drept, în prezent plantat cu viță de vie (teritoriul Silagiului și Buziașului), este gazdă a uneia din marile așezări neolitice din țară, aparținând perioadei neolitice (cca 6.000 - 3.700 î.e.n.), cultura Criș, pe un fond epipaleolitic. Fragmentele ceramice - printre care și urmele unor vase de mari dimensiuni -, diversele unelte din piatră șlefuită, uneltele microlite și de dimensiuni mijlocii din silex superior, uneltele din obsidiană, fragmentele de statuiete antropomorfe și zoomorfe, greutățile de la războiul de țesut, fusaiiolele, fragmentele de râșnițe și numeroasele frecătoare, precum și minusculele urme osteologice (fragmente din măsele de rumegătoare și de scoici), adunate cu răbdare și pasiune, fac dovada existenței aici, în epoca neoliti-

că, în care "începe adevărata istorie a României", după cum afirmă istoricul american Mackendrik în lucrarea domniei sale "Pietrele Dacilor vorbesc" (1978), a unei aşezări cu caracter pastoral şi agricol, cu o populaţie tribală sedentară.

Urme puţine, dar sigure, ale unei alte aşezări neolitice, probabil aparţinând culturii ceramicii lineare, au fost găsite şi în cursul superior al pârâului Pârpora, constituind fondul pe care se înjghebează mai târziu o altă aşezare de tip Latene.

Comunităţi omenesti pe acest teritoriu au existat şi în epoca fierului. E vorba de aşezarea hallstattiană, de factură traco-geto-dacă, aparţinând culturii Basarabi, din sec. VIII-VII î.e.n., şi de aşezarea Latene-ului geto-dac, suprapusă celei hallstattiene, de lungă dăinuire, apărută ca o continuitate, cu urme materiale mai pronunţate din sec. III î.e.n. - sec. I e.n., de sub vatra actuală a localităţii Silagiu, precum şi de aşezarea geto-dacă a Latene-ului secolelor III - II î.e.n., de pe versantul drept al cursului superior al pârâului Pârpora, pe un fond neolitic.

Mărturiile arheologice ale aşezărilor din epoca fierului de sub vatra Silagiului, adunate de pe malul drept al cursului mijlociu al pârâului Silagiu, în urma distrugerii unei ridicături de pământ, cuprind fragmente de ceramică fină şi de uz comun hallstattiană şi geto-dacă, fragmente de case, unelte, fragmente din fier, zgură, etc. Fragmentele ceramice hallstattiene de culoare neagră, cenuşie-închis şi brună au o ornamentică distinsă: canelată, cu spirale realizate prin incizii (unele în formă de S-uri orizontale, îmbrucate) şi împresiiuni, cu proeminente mici, etc. Pe un fragment e vizibilă pasta albă de încrustaţie. Fragmentele de ceramică geto-dacă dovedesc că obiectele ceramice au fost lucrate cu mâna şi la roata olarului. Un fragment de obiect ceramic, lucrat cu mâna, de culoare neagră destul de fin are ca ornament un brâu cu creştături - realizate prin excizie - intercalat



Fragmente de ceramică hallstattiană (cultura Basarabi) din aşezarea de sub vatra actuală a Silagiului. (Sec. VIII-VII î.e.n.).



Unelte din piatră șlefuită, neolitice, din Valea Secerii (Silagiu).

cu proeminențe concave, altul de culoare maronie are ca ornament un brâu cu creștături drepte neuniforme, iar cele de culoare neagră-roșiatică sunt poroase. Fragmentele provenite de la obiectele lucrate la roata olarului sunt de culoare cenușie-închis, neagră, roșie, roșie-gălbuie și sunt mai fine. Ornamentica e compusă din brâuri alveolare (alveole de diferite mărimi), brâuri cu creștături oblice paralele (unele realizate prin incizie, altele prin excizie), brâuri cu creștături drepte, proeminențe variate, creștături exterioare pe buzele vaselor, brâuri meandrate în relief, linii incizate în val, etc. Apar și fragmente de ceramică lucrate fin la roată de culoare maronie (cu brâu alveolar) și de culoare neagră (cu brâu meandrat), care sunt pictate cu un fel de pastă gălbuie-ălbă și brun-roșcată (nu se pot distinge ornamentele).

Dovezile materiale geto-dace ale Latene-ului din Pârpora prezintă fragmente ale unei ceramici lucrate cu mâna de slabă calitate, datorate arderii proaste și inegale care a făcut să aibă o gamă mai mare de culori (neagră, roșie, maronie-roșiatică, gălbuie, gălbuie-roșiatică, gălbuie-maronie, negru deschis, cenușie), dar și de bună calitate lucrată la roată.

Domină ceramica de la roșu la maroniu (brun) poroasă, cea cenușie e puțină. Ornamentica e formată din brâuri cu creștături și alveolare, proeminente de tot felul printre care și emisferice cu caneluri mici paralele (la ceramica neagră lustruită), brâuri din valuri incizate, etc.

Alte mărturii arheologice atestă prezența pe teritoriul la care ne referim între sec. III - V e.n. a patru așezări daco-romane.

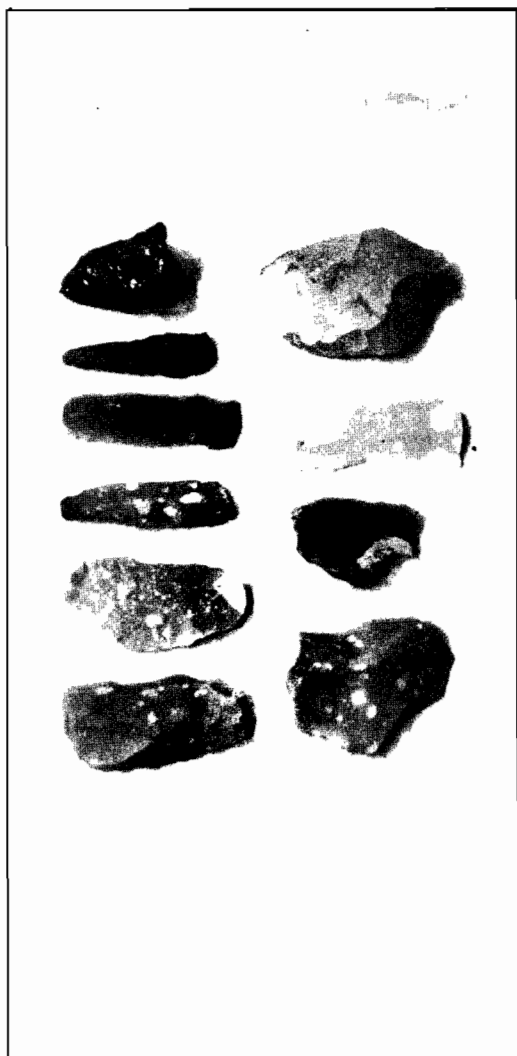
Așezarea daco-romană de pe versanții pârâului Valea Salcei, până la confluența cu pârâul Pârpora (teritoriul Silagiului și Buziașului), datează de prin sec. III - V e.n. Urmele materiale conțin fragmente de ceramică lucrată cu mâna sau la roată (cenușie-deschisă, neagră, gălbuie, roșie și roșie-neagră din pământ negricios bine ars amestecat cu cuarț și mică, albă, cenușie poroasă, maronie poroasă, roșie-deschisă subțire, cenușie închisă), un fragment lustruitor, fragmente mici de zgură și o zgură metalică în formă de cuiș (diametrul cca 20 cm.). Două fragmente ceramice (una gălbuie și alta cenușie închisă) sunt cu inscripții. În aceste locuri s-au mai găsit și câteva unelte din silex de culoare albă, probabil neolitice.

Celelalte trei așezări daco-romane datează de prin sec. III - IV e.n. două au fost reperate pe versantul drept al pârâului Făgimac - una în jurul fântânii de la drumul Vucovii, cealaltă între fântâna lui Cârnicicu și fântâna Popii -, iar a treia este sub vatra satului Silagiu, suprapunând cele două așezări anterioare. Din urmele materiale comune acestor așezări menționăm fragmente de ceramică lucrată cu mâna și la roată (cenușie-deschisă, cenușie-gălbuie, cenușie-închisă, neagră-roșiatică poroasă, neagră, roșie și maronie, neagră-brună, roșie poroasă, cenușie deschisă cu nuanță de albastru) cu diferite ornamente (brâu alveolar și spiralic - meandrat -, pliseuri, un fel de alveole pe buza exterioară a fragmentului de culoare neagră-brună, proeminente în formă de butoni, butoni alveolați, proeminență emisferică alveolată, etc.), un lustruitor, fragment ceramic cu 2 găuri - de la un vas strecurător -, plumbi din ceramică maronii (tip bilă) în număr mare, zgură metalică, fragmente feroase, fragmente de case, fusiole, o monedă romană găsită în așezarea din jurul fântânii de la drumul Vucovii.

Pe versantul drept al pârâului Pârpora, în aval de așezările menționate aici, se conturează pe o suprafață întinsă urmele unei așezări prefeudale cu întindere în feudalismul timpuriu, de civilizație românească.

La Buziaș, fiind deja dovedită arheologic existența unei așezări balneare pentru folosirea apelor minerale de aici, din epoca romană (vezi D. Tudor: *Orașe, târguri și sate în Dacia Romană*, Ed. Științifică, București, 1968, p.55), care putea fi doar pe malul drept al pârâului Valea Salcei, care trece prin oraș, loc în care se află și azi izvoarele apelor minerale, ne apare clar deplina continuitate pe aceste teritorii încă din paleolitic, lipsind doar urme materiale din epoca bronzului, care cu siguranță că există, dar nu ne sunt cunoscute.

Aceste puncte arheologice semnalate le socotim și ca îndemnuri pentru organizarea unor săpături arheologice, care prin studii și interpretări aprofundate să scoată în evidență în întregime aspectele vieții economice,



Unelte din silex și obsidiană din așezarea neolitică din Valea Secerii (Silagiu)



Monedă romană din așezarea daco-română din jurul fântâni de lângă drumul Vucovii.



Revers: consec (RATIO).

sociale, politice, spirituale complexe ale comunităților omenești, ce au locuit pe acest teritoriu, precum și îndelungata lor continuitate în străvechime și după aceea, încadrate în contextul general al istoriei străvechi și vechi a patriei.

Fiind cunoscute aspecte din evoluția societății omenești pe acest teritoriu și în feudalism, în epoca modernă și contemporană, în lucrări cu caracter monografic, pe baza tradiției orale, a izvoarelor narrative, a documentelor, etc. - de care numai amintim - concludem că pe aceste plaiuri românești, bănățene, din vestul R.S.R.-ului, a existat viață neîntreruptă multimilenară, dovadă elocventă a continuității istorice și unității spirituale a poporului român.

Octavian Sfetcu

# LE THRACE- LANGUE "KELMIS"?

de H. SCHALL

(suite du numéro précédent)

Nous comparons: Vers l'année 1300 chez les Slaves de Poméranie, principauté de Rugen, le *Nastavel* / *Pristavel* comme fonctionnaire était déjà le dernier survivant d'un système mourant tandis qu'en Pologne celui-ci restait en pleine fonction dans l'administration. Nous n'hésitons pas à comparer aussi le «Hlewastiz» hérulien en Dacie du Nord vers l'année 400. Ces deux cas sont pareils, quant à leur loi (onomastique): «Nom de fonction précède nom de personne» (et de famille).

À côté du *nastawnik* il y avait en Pologne féodale un personnage-clef plus important dans la juridiction: le *Mediator*, cf. l'excellent article de W. Namyslowski *Instytucja: Mediator - Prawidlnik - Pristaw* [!], dans «*Pamiętnik Slowianski*», VII, 1957, p.3-16. Le *Mediator* était un personnage juridique important à la Cour des Princes ainsi qu'aux tribunaux des *castellannies*. Ses fonctions étaient:

1. Il assistait aux interrogatoires des inculpés;
2. Il était obligé d'assister aux prestations de serments de la part des témoins et des parties plaidantes;
3. Il assistait à la prononciation du jugement et de sa motivation et il devait le confirmer.

Une circonstance étrange fit que le *Mediator* n'ait jamais eu les droits d'une personne juridique indépendante. Au contraire, il agit toujours comme «délégué» du juge. Tous les documents montrent le *Mediator* comme une personne de haut rang, un noble (*magnacja*) - des comtes (*comites*) ou Palatins. Sa fonction est expliquée à cette époque-là (XIII-XIV siècles) par un autre nom: *sapiens*, c'est-à-dire connaisseur de l'ancien droit oral, cf. angl. *wisdom*, a.all. *wistuom* (voir Kluge, 852). On en trouve des parallèles dans le droit coutumier surtout des Anglo-Saxons et des Frises.

Le désaccord apparent dans la fonction du *Mediator* polonais (XIII-XIV siècles) explique simplement comme suit: il était un survivant de l'ordre social antérieur au féodalisme, celui des tribus des Slaves primitifs. L'ordre féodal vainqueur suivait en Pologne son modèle initié par les Romains et puis par les Francons, et limita l'ancien droit des Slaves. Le *Mediator* comme «sapiens» nous le retrouvons dans les tribus presque partout. Par hasard il était élu par la *nobilitas* qui était, elle aussi, un vestige de l'ordre social des tribus. Nous les trouvons séparés du roi féodal et, en Pologne, ils ont joué un grand rôle, même décisif, aux élections du roi.

Passons maintenant aux Slaves du sud, qui ont gardé beaucoup de moeurs de la patrie primitive des Slaves, au nord-est des Carpathes. Dans le domaine juridique, une source d'information importante est le Statut Vinodolski, concernant une vallée viticole en Croatie (1288). Ce statut connaît le «*pristav*»! Lui aussi n'appartient pas au personnel permanent du tribunal; à la demande expresse des parties il était «admis» parfois, avec des fonctions limitées, et il était obligé de rendre compte au juge pour les mesures exécutées. Ces fonctions étaient: 1) la poursuite des transgresseurs de la loi et 2) l'interrogatoire des témoins. Ceci signifiait la preuve du délit (*corpus delicti*) au moyen du «serment accessoire».

Sous la principauté féodale des «*Franconpani*» le Prince - comme dominus juridique - pouvait attribuer à une des parties un *pristav* ou plusieurs, et ceci pour des actions limitées, à côté du tribunal. Étaient admis comme *pristavi* des juges du Prince et des juges de certaines communes autonomes. On voit déjà l'influence féodale!

En Bosnie, l'état primaire était mieux conservé (l'invasion turque empêchait un développement pareil à celui des voisins); ici agissaient toujours deux *pristavi* exer-

çant des fonctions communes ou agissant chacun pour son compte: un *pristav* élu par le prince parmi les hommes de sa Cour (sa fonction permanente à la Cour n'était pas affectée par cette délégation), donc un personnage féodal, et un électeur représentant des familles nobles habitant la région en question. La situation héréditaire antérieure se maintint aussi dans quelques petits territoires de la Croatie jusqu'en 1550, là où des féodaux mineurs n'avaient pas encore réussi à se glisser entre le prince et le peuple. Le *pristav* gardait tous ses droits là où les tribus exerçaient encore leur juridiction complète; il était encore membre permanent du tribunal, de la *župa*, lequel gardait son indépendance complète. Exemple: dans la *župa* «Luka» agissaient quatre juges et quatre *pristavi* permanents, élus et assermentés par le peuple! Le prince régnant était représenté uniquement par le «Ban», cf. *Banat*; il fut appelé *Župan* ou *Knez*. Dans tous les documents les *pristavi* ont le même rang que le «Ban» représentant de la Couronne et que les juges. Des *pristavi* assermentés veillaient à ce que les décisions des juges soient exécutées.

À côté de ces *pristavi* assermentés il y en avait d'autres, qui devaient exécuter des missions spéciales; on les appelait «*pristavi adjoints*» auprès des tribunaux du Roi.

Des expressions juridiques de ce genre étaient en vigueur jusqu'au Bas Moyen Âge cf. *pristavščina* «connaissance du droit coutumier». Le titre de *pristav* passait de père en fils et, en Bosnie, même à d'autres parents. Sont à retenir les verbes *oprilstvovati* «être nommé *pristav*» et *pristavati* «agir au tribunal comme *pristav* par témoignage».

Examinons maintenant le développement chez les Serbes. On se souvient leur immigration, commune avec les Croates, voir mes *Letoslaves*, 1974, p. 309. Leur domicile secondaire étaient les vallées des fleuves Ibr, Lim et Tara, d'origine thrace, à l'ouest de la Morava. Les Serbes ont pu garder leurs coutumes plus longtemps que leurs voisins de l'est, les Bulgares. Ils se retirèrent - sous la pression des Turcs - après 1350; trois tribus serbes quittent la vallée du Lim et trouvent asile en Bosnie. Le roi Stefan Tvrdko leur donne une nouvelle patrie dans la région *Polica* en Dalmatie du sud. Là ils gardèrent leurs coutumes jusqu'au XVIIIe siècle sans être dérangés.

Voici les détails:

L'assemblée populaire, le «*skupan bor*» était formée de représentants des trois tribus: Tisemiri, Limici et Kremeničani. Plus tard le «*skupan bor*» se vit limité dans ses droits par les féodaux, les *vlastela* ou *didici* (cf. se terme *infra*, chez les Sorabes). Même dans cette époque postérieure tout le pouvoir juridique appartenait au «*skupan bor*», qui élisait au pays de Polica le Prince (*knez*), les juges et le *pristav općeni* (sic). Toutes ces personnes furent ensuite assermentées. Le statut de Polica, dans sa rédaction renouvelée de 1440, prévoit les plus importantes fonctions de notre *pristav*, à savoir la perception des impôts réguliers en nature (p. ex. du miel), l'assistance d'une partie au tribunal et une portion garantie des amendes prononcées contre des personnes ou des parties par le tribunal, ainsi que des saisies en gage.

Dans le par. 67 a du Statut de 1485 sont énumérées toutes les fonctions d'un «*pristav općeni*». Ce statut fixait par écrit le «*Stary Zakon*», la Loi Ancienne, transmise jusqu'alors oralement.

La présence du prince à toutes les actions judiciaires était nécessaire, inévitable et traditionnelle, car lui seul connaissait le droit coutumier. Ni les juges du tribunal collégial ni les membres de l'assemblée populaire de l'époque (1485) n'étaient censés connaître le «*Stary Zakon*», et encore moins pouvaient-ils l'expliquer. Ce n'était que le *pristav* qui savait l'interpréter. Ce qu'il prononçait «devant le peuple et les juges» était la norme juridique, le fil conducteur pour les juges et leurs sentences. C'était la plus ancienne et la plus importante fonction du *pristav* (partout), et c'est pour cette raison qu'il restait debout pendant qu'il donnait son avis aux juges.

Nous voyons ici le *pristav* au comble de sa puissance: puissance divine, dont il se savait *mediator*.

Il reste une question à résoudre: quel était le cercle de personnes parmi lesquelles on élisait les *pristavi* à l'époque où le droit coutumier était en pleine vigueur? La réponse nous est donnée par certaines formules, d'origine sacrale, datant d'avant l'ère chrétienne, en usage constant au cours des procédures judiciaires:

Les tribus croates dont nous avons parlé étaient persuadées que le droit était d'origine divine. C'est pourquoi, encore au

XVe siècle les parties cherchaient leur droit «auprès de Dieu et au tribunal». Nous trouvons dans des documents des formules telles que: «Toi, Prince, Vous, Juges et Toi, Assemblée du peuple, Messieurs! Moi je cherche la Loi auprès de Dieu et chez Vous», «...que Vous me donniez ce qui est Droit chez Vous». On y voit déjà l'influence chrétienne, mais le droit antérieur est encore bien perceptible: «la volonté des Dieux», cf. la pensée d a c o t h r a c e. C'est bien clair, ceux qui connaissait cette volonté et la prononçaient c'était des prêtres, les seules qui pouvaient interpréter la loi.

Cette idée fondamentale est soulignée par les châtiments sévères auxquels étaient soumis un faux pristav: on lui coupait la main droite, on lui rompait trois côtes (ce qui provoquait la mort) - cf. le Sary Zakon de Polica. La motivation était la «violation de la volonté des Dieux». Le caractère sacré de telles mutilations est évident. On les pratiqua jusqu'en 1485, quand elles furent remplacées par des amendes sévères (240 libra), signe de l'avènement de l'ère monétaire.

Un aspect digne d'être mentionné et très répandu était la *porota*, le serment supplémentaire, admis comme preuve judiciaire. Une des parties offrait à l'autre, en la présence du pristav, la *porota* en présentant pendant cette action un bâton. Si la partie adverse acceptait le bâton, elle était contrainte «à chercher son droit» au moyen de la *porota*. Le bâton jouait le rôle de symbole de la puissance divine qui tranchait la querelle.

Ceci explique parfaitement le rôle d'un tel bâton ou massue ailleurs. L'action rituelle exécutée par le prêtre (une action analogue) est bien décrite chez WH II, p.659-660, sous lat. *templum* «der vom Augur mit dem Stab am Himmel und auf der Erde abgegrenzte Beobachtungsbezirk, innerhalb dessen etc.», de i.-e. *tem-p-*, élargi de *ten-* «(aus)spannen», etc. Cf. aussi lith. *temp-ti* «étendre, par traction», etc. (v. LEW, 1079) et le lac *Templin-See*, dans le Teltow, au sud-est de Potsdam.

Dans la région Polica, le pristav exécutait la *porota* sur un mont (cf. les *Baznickalni* chez les Lettons!). Le mont fut choisi par les parties; on y entretenait un feu bien visible de loin jusqu'à la tombée de la nuit.

Quelques remarques encore.

En Bulgarie, l'ancienne patrie des Thraces, nous connaissons seulement quelques notions contenues dans le livre de Iordan Zaimov *L'immigration des Slaves bulgares*, etc., Sofija, 1967, p. 161-162 et 194:

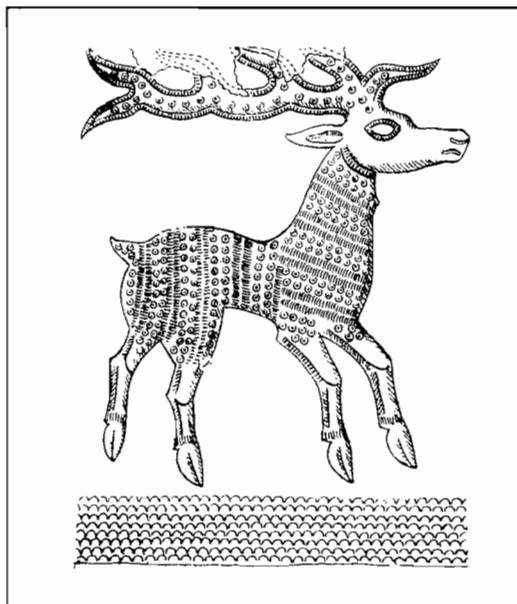
a) l'appellatif bg. ancien et moyen *popov-(l)jane* «intermédiaires entre les puissances civile et ecclésiastique» (p. 161); donc concordance avec nos exemples de la Pologne, etc.

b) Il y a maints noms de lieux en Bulgarie, Serbie et Roumanie correspondants, cf. roum. *Popoveni*, près de *Gura Jiului*, jud. Craiova; bg. *Popovjane*, près de Samokov, *Popovjani*, près de Kicevo.

c) Dans les documents des XIIIe - XIVe siècles: *Popovljani* (1300), toujours avec *-l-* *epenthetikón* - des «kolibi» (Hütten) appartenant à Zdunc, près de Gostivar. Et deux mentions de la situation réelle des *popovjane*, la première d'avant 1277, la seconde de 1300.

En bg. mod. il existe l'appellatif *pristav* qui signifie au XXe siècle «officier de police, maître de police», «huissier», «valet, serviteur, garçon de ferme». Nous constatons donc la même dégradation du mot et de la fonction au cours de l'histoire, comme ailleurs en Europe, et insertion complète dans l'évolution, dont nous avons donné bien d'exemples, de pays divers.

(à suivre)



# MOȘTENIREA TRACO-DACĂ ÎN CULTURA ROMÂNĂ

Ovidiu Drimba



Imi propun să subliniez anumite fapte privind moștenirea culturală traco-dacă pe care o putem identifica până azi în cultura poporului român. Trebuie să ținem seama întotdeauna de ceea ce datorăm strămoșilor noștri în toate domeniile și nu numai în acela - desigur foarte important - al limbii.

Cu această datorie de recunoștință trebuie să punem în legătură marele proiect literar conceput de Eminescu, care a fost mult timp preocupat să reconstituie - sau mai bine zis, să construiască - o mitologie dacă, structurată organic și realizată la cel mai înalt nivel poetic și filosofic, plecând de la tradițiile populare românești, și nu numai de la datele furnizate de istorie.

Gândul meu se îndreaptă deasemenea spre un alt eminent poet și filosof român, Lucian Blaga, care a scris în tinerețe un eseu, foarte discutat în epocă, intitulat: "Revolta fondului nostru ne-latin", unde pune în opoziție partea, așa-zisă "dionisiacă" a spiritualității românești cu sensul său profund de lirism și mister (considerat de autor drept o moștenire dacă) cu spiritul "apolinic", caracterizat prin luciditate, claritate și măsură, atribuit în general Latinilor.

E de la sine înțeles că nu e vorba să se reia, să se repete accepțiunea retorică pe care cuvântul "revoltă" o poate implica, și cu atât mai puțin să se renunțe, nici măcar pentru o clipă, la prerogativele rațiunii perfect lucide. Dar este și va fi mereu util (dacă nu chiar obligatoriu) să se descifreze, să se stabilească - pe cât posibil - care sunt elementele culturale pe care le-am moștenit de la Traco-Daci. E adevărat, în acest sens, că această operație a început încă de mult - cu Hasdeu, Densisisianu, Pârvan, Iorga și mulți alții. Dar mai e mult de făcut și lipsesc cercetările sistematice.

Pentru moment, îngăduiți-mi să indic, pe scurt - și numai cu intenția de a pune în evidență importanța deosebită a unei astfel de cercetări - câteva din aspectele problemei.

Desigur, domeniul în care deținem cele mai multe informații (sau mai bine zis, avem date mai sigure), este cel al limbii. Sunt lingviști (trebuie să menționez aici importante cercetări ale prof. I.I. Russu, de la Universitatea din Cluj-Napoca), care au stabilit că există mai bine de 2.000 antroponime și toponime de origine traco-dacă. Mai mult, că există peste 160 de cuvinte românești (care nu au un sinonim de origine latină), provenite din același substrat și care se referă la o arie foarte vastă (corpul omenesc, familia, locuința, mediul fizic, flora, fauna, ocupațiile, precum și diferite obiecte și acțiuni). Deasemeni sufixele ce derivă din același substrat - "esc" și "ește" - sunt foarte frecvente și caracteristice pentru limba română; și atâtea alte rezultate expuse și discutate în simpozionul nostru.

Din punct de vedere cultural limba este desigur un domeniu fundamental. Dar tot atât de vie ca moștenirea lingvistică este și moștenirea lăsată de Traco-Daci în alte domenii ale culturii materiale sau spirituale.

Să luăm un exemplu în domeniul etnografiei, și anume moștenirea vestimentară.

Imaginile păstrate pe Columna lui Traian, ca și metopele de pe Tropaeum Traiani de la Adamclisi, sunt elocvente în această privință. Costumul bărbătesc era alcătuit din: pantaloni largi sau strâmți, cămașă peste pantaloni, despăcată pe părți și strânsă pe talie cu o curea de piele sau pânză groasă, pelerină scurtă prinsă pe umăr cu un fel de fibulă care lăsa liber un braț sau un cojoc lung de blană de miel întors, o căciulă de blană, sandale de piele. Acest costum purtat de Traco-Daci se regăsește, aproape identic, la țărani români (chimir, cojoc, căciulă, opinci, etc.) - mai ales în Transilvania, vechea zonă centrală a regatului dac, care e și "Kernlandul", leagănul poporului român. Iar țărâncile din anumite sate, cu cămașa lor plisată cu mâneci scurte strânsă cu un brâu brodat, cu ilic fără mâneci, cu fusta strâmtă sau încrețită și pe cap cu o basma - par reproduceri vii ale



imaginilor feminine ce se văd pe Columna lui Traian sau pe metopele de la Adamclisi!

S-a făcut recent o demonstrație extrem de interesantă care dovedește continuitatea costumului țărăncilor române, începând cu perioada finală a neoliticului, trecând apoi prin epoca Traco-Dacilor și până în zilele noastre: statuetele neolitice de teracotă conțin indicații foarte precise privind portul femeilor și chiar podoabele lor din acea epocă atât de îndepărtată.

Cercetări mai amănunțite pot fi făcute și în domeniul muzicii. În acest caz, mai mult decât în altele, e necesară nu numai o cunoaștere foarte bună a modurilor muzicale antice, dar și (așa cum ar spune Pascal), e nevoie de mult "spirit de finețe" și nu de "geometrie", - fiindcă orice cercetare utilizează instrumentele sale specifice. Astfel, s-ar putea descifra, poate, unele reminiscențe traco-dace, fie în anumite moduri ale melodiilor populare (mai ales - și pentru același motiv - în Transilvania), fie în ceea ce privește anumite instrumente muzicale populare (de exemplu, naiul). Se vorbește deseori de Orfeu, pe care tradițiile antice îl considerau 'trac. Dar scriitorii greci amintesc relativ frecvent de puternica înclinație pe care Tracii o aveau pentru muzică. Astfel Aristotel povestește că ei își puneau uneori legile în versuri și că le cântau. Istoricul Theopomp afirmă că solii traci trimiși în ambasade își comunicau mesajul cântând, acompaniindu-se la un instrument cu coarde; Iordanes ne asigură că preoții oficiau serviciul religios cântând și se acompaniau cu un fel de chitară.

Mă gândesc, apoi, la unele cercetări ce pot fi făcute în domeniul artelor figurative sau al artelor plastice, în general. De pildă, la faimosul "Cavaler trac", de un dinamism perfect și de o rară frumusețe, descoperit de arheologi în mai multe exemplare. Și cum s-ar putea nega influența acestei reprezentări în basorelief asupra felului cum e înfățișat, în iconografia românească, Sfântul Gheorghe omorînd balaurul? O altă rămășiță traco-dacă (mult mai evidentă de această dată) o găsim în ceramica pictată, sau mai exact în ceramica "neagră", care are o ornamentație tipică, obținută prin șlefuire și care poartă și azi, în România, numele de "ceramică dacă". Studiul ceramicii ar duce la unele concluzii cu atât mai interesante, cu cât Dacia se găsea (așa cum observa Pârvan) "la încrucișarea drumurilor pe care veneau de la Răsărit arta naturalistă și de la Apus arta geometrică".

Dar domeniul de cercetare care ne rezervă rezultatele cele mai variate, mai bogate și mai sugestive, este - după toate probabilitățile - acela al credințelor, moravurilor, lecurilor băbești, dansurilor, ideilor religioase și filosofice. Căci tocmai aceste elemente culturale s-au păstrat cu mai multă claritate până în zilele noastre în folclorul românesc.

E adevărat că pentru o mare parte din aceste credințe, datini, obiceiuri, etc. originea romană a fost deja demonstrată. Dar pentru rest (sau cel puțin în parte), e legitim să ne gândim la un alt "substrat" (ca să folosesc un termen agreat de lingviști), la un orizont cultural încă mai vechi, datând probabil nu numai din primul mileniu înainte de era noastră, ci chiar din al doilea - ținând seama că Traco-Dacii au ocupat ținuturile carpato-dunărene încă de la începuturile epocii de bronz.



Folclorul obiceiurilor, tradițiilor și riturilor legate de venirea primăverii și a verii își trăgeau obârșia din practicile primitive devenite reprezentări spectaculare de reînnoire, de renaștere a naturii în luptă cu forțele frigului și întunericului. Or, Tracii aveau și ei desigur viziuni mitice - ca Tamuz, Osiris, Adonis, Demetra, Dionisos -. Putem afirma că ei - mult înainte de Romani - ne-au transmis (cel puțin în parte), riturile magice de invocare a ploii, a fertilității, a fecundității, pe care le găsim din belșug în manifestările folclorice practicate, încă și azi, în unele regiuni ale țării - ca "Sângeorzul", "Plugarul", "Boul înstruțat", "Paparuda", "Drăgaica", etc. Tot în substratul traco-dac trebuie căutatăși originea faimosului "Că-

luș”, dans foarte spectaculos, extrem de dinamic, care conține elementele unor rituri de medicină magică, rituri de inițiere, reminiscențe din vechiul cult al soarelui și simboluri mitice ale unor fenomene ale naturii.

Vastul folclor literar a conservat un număr mare de formule magice, de vrăji și farmece. Și - fiindcă vorbim de elemente antice traco-dace în literatura populară - trebuie să ne gândim mai înainte de toate la unele capodopore ca “Meșterul Manole” și “Miorița”.

Prin seninătatea ei remarcabilă atitudinea Traco-Dacilor în fața morții (care este însuși nucleul acestor balade) se diferențiază în mod fundamental de aceea a popoarelor mediteraneene. Spre deosebire de Greci și de Romani - care credeau că umbrele morților rătăcesc fără încetare sub pământ, într-un întineric etern, unde nu există nici conștiință, nici personalitate, Traco-Dacii (ca și Gallii și Germanii, de altfel) credeau în nemurirea sufletului. “Credincioșii nu vor pieri - spune Zamolxis - ei se vor duce într-un loc unde vor trăi veșnic, bucurându-se de fericire deplină.”

Or, concepția acestui popor, care se bucura și glumea la moartea cuiva, în credința că mortul își găsisse în sfârșit pacea și fericirea se reflectă și într-o tradiție, care s-a păstrat în anumite regiuni ale României (Vrancea), și care odinioară era foarte răspândită la Români: “priveghiul”, adică vegherea morților. În timpul “priveghiului” oamenii dansează, beau, rād, își pun măști comice și fac glume.

În balada “Meșterul Manole” tema sacrificării unui om sau unui animal la temelia unei construcții aparține, după toate probabilitățile, lumii spirituale trace; cu atât mai mult cu cât, în spațiul carpato-danubian și balcano-danubian, aceste rituri sunt atestate încă de la începutul neoliticului (când se începea o construcție se sacrifică în mod frecvent un animal și mai rar o ființă umană).

“Miorița” - care este “arhetipul spiritualității populare românești” (Mircea Eliade) - aparține “unui strat poetic anterior adaptării sufletului daco-roman la valorile creștine.” Concluzia ilustrului istoric al religiilor este următoarea: “E semnificativ că aceste două creații ale geniului poetic românesc au ca motiv dramatic o *moarte violentă* acceptată însă cu seninătate. Se poate discuta la nesfârșire dacă această concepție derivă direct sau indirect de la faimoasa bucurie de a muri a Geților”.

Intr-adevăr, se poate discuta, se pot face ipoteze. E necesar însă ca, respectând desigur exigențele cele mai riguroase ale muncii științifice, să nu cedăm nici prejudecăților și nici tentațiilor unui pragmatism apăsător. E bine să emitem ipoteze, așteptând apoi ca ele să fie verificate și confirmate (sau nu) de fapte sau de rezultate mai sigure. Căci ipoteza este și ea un instrument de cercetare științifică.

Cer scuze că am atins aceste probleme în fața unei întruniri de specialiști de mare renume în domeniul lingvisticii și sper că nu e departe ziua în care se va considera posibilă și oportună o cercetare interdisciplinară (aceasta fiind tocmai trăsătura caracteristică a acestei noi discipline, tracologia), o cercetare amplă asupra moștenirii traco-dace în toate domeniile culturii, o cercetare de grup, a specialiștilor români, bulgari, greci etc.

## ZAMOLXE

*Am fost un om...și sunt o-nchipuire  
Zeiască fără margine în vreme,  
Ori poate-se fir din încâlcite gheme  
Ce vă-nconjoară viața în neștire.*

*Dar orice-aș fi-n răspântiile voastre  
Nu eu vă-ndreptui pacea și furtuna,  
Ci singuri vă alegeți totdeauna  
Amiezi și nopți din adâncimi albastre.  
Mi-e dorul să-nsemnați în veșnicie  
Mai luminoasă ca în cer - cărare -  
Și veacurile toate să vă știe!*

*Iar ajutor de vreți în drum spre soare  
Nu v-aruncați în sulii drept solie,  
Imi place fum de buruiene-amare!*

## ISTORIE

*Cărarea s-a oprit în prag de noapte.  
Prin codri-nsingurați umblau luceferi,  
Iar urșii își lingeau visele -teferi,  
Cu dor de faguri vii și zmeuri coapte.*

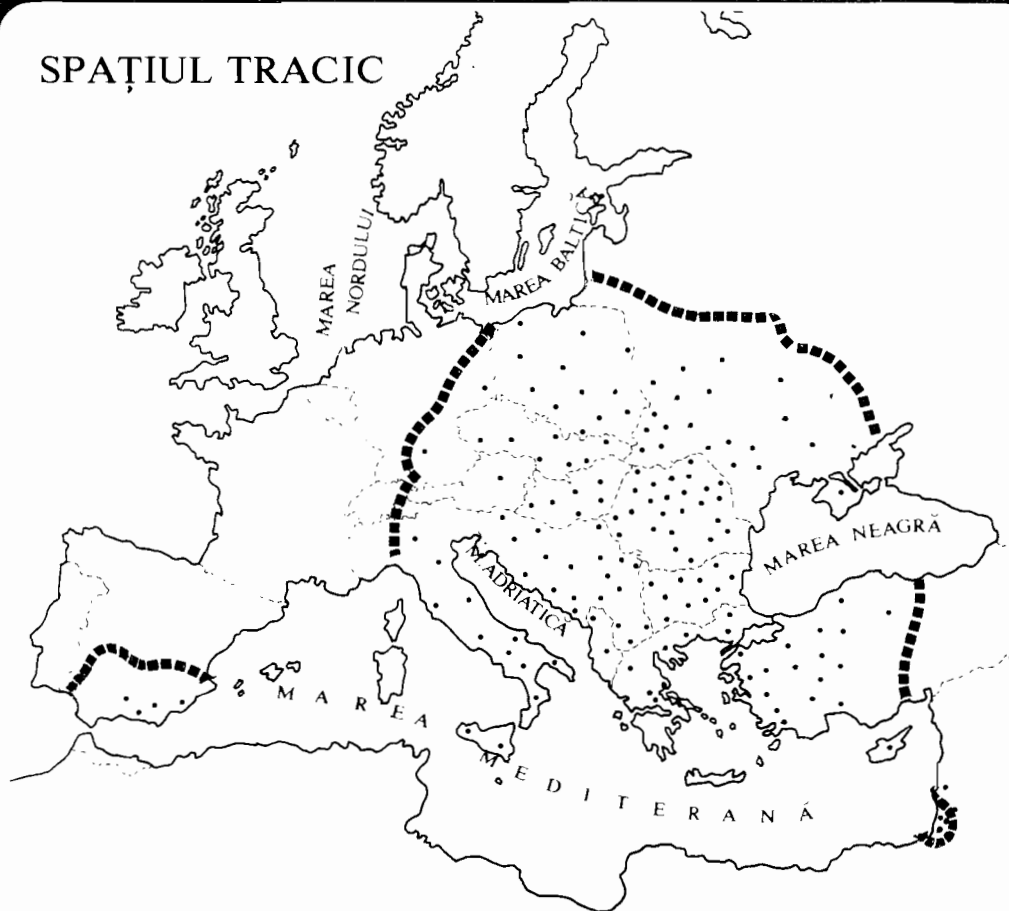
*Vestea păstorul dac în fluier zorii...  
In bucium răscolea tăceri uitate,  
Din sihlele pădurii negurate  
S-adune la izvoare căpriorii.*

*Și drumul a-nceput ca-n cetini vântul...  
In mugureau din ramuri vechi alunii  
Și-n spic de grâu nou înfloreau cuvântul.*

*Rânjeau vieții zodii ca tăciunii...  
Dar sânge vitejesc mustea pământul  
Spre cer să crească brazii și gorunii!*

de George Ionașcu

## SPAȚIUL TRACIC



Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume,  
după cel al Indienilor (Herodot)

## sumar

<i>Octavian Sfetcu:</i> Urme de așezări străvechi și vechi la Silagiu și Buziaș	1
<i>Hermann Schall:</i> Le thrace - langue "Kelmis"?	6
<i>Ovidiu Drimba:</i> Moștenirea traco-dacă în cultura română	9
<i>George Ionașcu:</i> Versuri	15

NOI TRACII  
Redactia: Via Larga 11, Milano

Direttore responsabile: Sabino d'Acunto  
Direz. Foro Traiano 1/A Roma - Reg. Trib. Roma n. 17282 del 31.5.78  
Rivista mensile - Spedizione in abbonamento postale gruppo terzo (70%)  
Centro stampa B.G. - Via larga 11 Milano